

СПЕЦІАЛЬНІ РЕПРОДУКТИВНІ ПРАВА (АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ)

У статті за матеріалами літературних джерел аналізуються спеціальні репродуктивні права.

The article analyses special reproductive rights on literary source's basis.

*Ключові слова: спеціальні репродуктивні права.
Key words: special reproductive right.*

"Коли ми говоримо про репродуктивне здоров'я, ми розуміємо не тільки здоров'я жінок і чоловіків, але й здоров'я кожної сім'ї.

Ми говоримо про збереження здоров'я нації"
Є.Ф. Лахова

ВСТУП

Людина, її життя та здоров'я є найвищими соціальними цінностями держави, визначеними Конституцією України. Майбутнє держави зумовлюється комплексом політичних, економічних, соціальних факторів, що впливають на демографічну ситуацію та стан здоров'я населення.

Результати аналізу змін населення за останні 10—15 років свідчать про те, що Україна перебуває у стані глибокої демографічної кризи, зумовленої депопуляцією, збільшенням питомої ваги осіб похилого віку і зменшенням середньої тривалості життя.

Зазначене негативно впливає на розвиток продуктивних сил, рівень добробуту людей та економічну ситуацію в державі.

Особливе занепокоєння викликає стан репродуктивного здоров'я, яке є невід'ємною складовою частиною здоров'я нації в цілому і має стратегічне значення для забезпечення сталого розвитку суспільства. Комплекс заходів, здійснених протягом останніх років у рамках Національної програми "Репродуктивне здоров'я 2001—2005", сприяв позитивним змінам у цій сфері.

Так, створено службу планування сім'ї, підвищився рівень обізнаності населення щодо здорового способу життя, безпечної статевої поведінки, відповідального батьківства, методів профілактики непланованої вагітності, використання сучасних методів контрацепції. Спостерігається тенденція до зменшення кількості абортів, зниження рівня материнської та дитячої смертності, однак ці показники залишаються високими і значно перевищують середньоевропейські. Потребують розв'язання проблеми невиношування вагітності та безпліддя, що є наслідками небезпечної статевої поведінки і причиною значних репродуктивних втрат. Такий стан справ зумовлює необхідність подальшого здійснення комплексу заходів, спрямованих на поліпшення репродуктивного здоров'я населення [1].

Метою даної публікації є аналіз спеціальних репродуктивних прав, розкриття їх змісту та дослідження їх значення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У Постанові Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1849 "Про затвердження Державної про-

грами "Репродуктивне здоров'я нації" на період до 2015 року" вказано, що проблеми, які виникають у сфері репродуктивного здоров'я, зумовлені [1]:

— незадовільним соціальним становищем громадян, недостатньою увагою до ролі інституту сім'ї, рівнем збереження традиційної культури взаємовідносин у сім'ї як основної складової суспільства;

— недостатньою соціальною і правовою захищеністю у сфері праці, відсутністю належного контролю за дотриманням правил і норм охорони праці та техніки безпеки; дискримінацією жінок, особливо у сфері приватної підприємницької діяльності, що витісняє їх у низькооплачувані галузі або змушує шукати роботу в тіньовому секторі економіки чи за кордоном;

— недосконалістю нормативно-правової бази;

— смертністю чоловіків працездатного віку, що у 3,6 рази перевищує смертність жінок. Незворотні втрати чоловічого населення у репродуктивному віці позначаються на статевому співвідношенні у суспільстві, зумовлюючи наявність значної кількості одиноких жінок, неповних сімей та дітей-сиріт;

— високим рівнем материнської та малюкової смертності, пов'язаним з недостатньою поінформованістю населення щодо здорового способу життя, відповідальної статевої поведінки, планування сім'ї, сучасних стандартів профілактики, діагностики і лікування хвороб репродуктивної системи, а також недостатнім рівнем оснащення сучасним високотехнологічним обладнанням закладів охорони здоров'я та підготовки спеціалістів, що призводить до зниження якості медичної допомоги;

— незадовільним станом здоров'я вагітних жінок, що призводить до збільшення кількості ускладнень під час пологів, які спричиняють виникнення хвороб у новонароджених, а також впливають на рівень захворюваності дітей віком до 14 років та дитячої інвалідності;

— високим рівнем штучного переривання вагітності (19,1 на 1000 жінок репродуктивного віку), що впливає на фертильність і перебіг наступної вагітності та пологів. Штучне переривання вагітності і пов'язані з ним ускладнення призводять до смерті майже кожної десятої жінки;

— незадовільним станом здоров'я підлітків, негативний вплив на яке має поширення порнографії, про-

паганда сексуального насильства, широке рекламування шкідливих звичок (тютюнопаління, вживання алкоголю, наркотиків);

— високим рівнем безпліддя українських сімей, що можна віднести до прямих репродуктивних втрат;

— поширеною онкогінекологічною патологією репродуктивних органів, що є однією з основних причин смертності і призводить до втрати значної кількості молодих жінок, які не реалізували свою репродуктивну функцію;

— недостатнім рівнем матеріально-технічного забезпечення закладів охорони здоров'я, що надають послуги у сфері репродуктивного здоров'я.

З метою виявлення шляхів щодо усунення окремих із вищезазваних проблем, зупинимось на аналізі спеціальних репродуктивних прав, розкриємо їх зміст та значення.

Право на використання контрацептивів [2].

Як відомо, право на використання контрацептивів стосується цілої низки фундаментальних прав — права на недоторканність приватного життя, права на материнства (батьківство), права на особисту недоторканність.

У Російській Федерації порядок використання контрацептивів не піддавався спеціальному правовому регулюванню.

У Вірменії діє Закон про репродуктивні права. Ст. 8 цього Закону передбачає, що кожна жінка з метою безпечного материнства, а також з метою запобігання небажаної вагітності та штучного переривання вагітності має право користуватися ефективними контрацептивними засабами. Окрім того, закон встановлює, що служби охорони здоров'я з метою проведення інформованого вибору при регулюванні дітонародження надають достовірну інформацію про надійність, ефективність і безпеку існуючих контрацептивів.

Киргизстан. У відповідності до ст. 17 Закону про репродуктивні права, громадяни, за необхідності, мають право на вибір методів контрацепції, їх використання, а також відмову від них.

Казахстан. Відповідно до ст. 102 Кодексу про здоров'я народу і систему охорони здоров'я, громадяни мають право на вибір методів і засобів контрацепції, у тому числі медичної, а також на відмову від них.

Таджикистан. Стаття 12 Закону про репродуктивні права закріплює загальне право громадян на прийняття самостійного рішення у відношенні репродукції та контрацепції. Доповнюється, що громадяни мають право на вибір методів контрацепції, у тому числі хірургічної, або можуть відмовитись від неї.

Молдова. Стаття 11 Закону про репродуктивні права передбачає право громадянина використовувати метод контрацепції і відмовитись від нього. Особі надається консультативна допомога у виборі методу контрацепції з урахуванням його стану здоров'я, віку та індивідуальних особливостей.

Право на зберігання статевих клітин і ембріонів [2].

Зберігання статевих клітин створює немало юридичних проблем, які в Російській Федерації ускладнюються із-за відсутності законодавчого регулювання. Правила встановлені тільки в Інструкції щодо використання методів допоміжних репродуктивних технологій, затвердженої Наказом МОЗ Росії. Пункт 6.4 Інструкції визначає, що кріоконсервування сперматозоїдів і ооцитів здійснюється тільки на підставі письмової заяви — інформованої згоди.

Вірменія. Стаття 7 Закону про репродуктивні права визначає: 1. Встановлені законодавством Республіки Вірменія особи шлюбного віку жіночої та чоловічої статі мають право здавати в репродуктивних цілях свої статеві клітини та ембріони у відповідні лікувально-профілактичні заклади. 2. Держава гарантує зберігання наданих громадянами статевих клітин і ембріонів. 3. Порядок та умови зберігання наданих громадянами статевих клітин і ембріонів встановлюється Урядом Республіки Вірменія.

Киргизстан. У відповідності до ст. 21 Закону про репродуктивні права громадяни, які досягли шлюбного віку, мають право на зберігання статевих клітин. Використовувати статеві клітини, що знаходяться на зберіганні, з метою продукування нащадків особи у випадку його (її) смерті мають право близькі родичі (чоловік, дружина, мати, батько, рідні брати і сестри).

Казахстан. Стаття 101 Кодексу про здоров'я народу і системі охорони здоров'я не встановлює спеціального права на зберігання статевих клітин. Закріплюється лише право бути їх донором.

Таджикистан. У відповідності до ст. 19 Закону про репродуктивні права чоловіки і жінки мають право на зберігання статевих клітин. Порядок і умови зберігання статевих клітин встановлюються МОЗ Республіки Таджикистан.

Молдова. Стаття 9 Закону про репродуктивні права, як і законодавство Республіки Казахстан, не містить спеціального права на зберігання статевих клітин. Тільки при аналізі загальних правил донорства статевих клітин можна зробити загальний висновок, що таке зберігання допускається. Закон тільки встановлює: діяльність щодо зберігання та використання статевих клітин не може слугувати джерелом отримання доходів.

ВИСНОВКИ

1. Право на використання контрацептивів (або відмова від них) відноситься до проявів особистої свободи і не може бути нав'язане державою у тій чи іншій формі.

2. Наявність права на використання засобів контрацепції (чи відмову) не повинно перетворюватись на обов'язок. Враховуючи той факт, що у вирішенні репродуктивних питань найбільш відповідальною стороною виступає жінка, закон повинен виходити з пріоритетності саме її прав.

3. Право на використання контрацептивів не підпадає під загальні принципи надання медичної допомоги. В умовах відсутності захворювань питання про бажану/небажану вагітність — це не питання про наявність/відсутність хвороби.

4. Закріплення лише одного права на зберігання статевих клітин і ембріонів в умовах розвитку медицини виглядає недостатнім.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1849 "Про затвердження Державної програми "Репродуктивне здоров'я нації" на період до 2015 року". — Режим доступу <http://www.kmu.gov.ua>.

2. Романовский Г.Б. Репродуктивные права в России и странах СНГ: сравнительно-правовое исследование: монография / Г.Б. Романовский. — Пенза: изд-во ПГУ, 2009. — 128 с.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2012 р.